VEILEDER

NVE

Nr 2/2019

Kantvegetasjon langs vassdrag

Inger Staubo, Kjell Carm, Bente Ågren Høegh,
Jan Henning L'Abée-Lund og Silje Åkre Solheim

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

Veileder nr 2-2019

Kantvegetasjon langs vassdrag

Utgitt av: Norges vassdrags- og energidirektorat
Forfatter: Inger Staubo, Kjell Carm, Bente Ågren Høegh,
Jan Henning L'Abée-Lund og Silje Åkre Solheim

Trykk: NVEs hustrykkeri
Forsidefoto: Anne-Grete Buseth Blankenberg
ISBN: 978-82-410-1825-1
ISSN: 1501-0678

Sammendrag: Vegetasjonen langs vassdrag, kantvegetasjonen, er et tydelig landskapselement. Den har stor betydning for økosystemet i og langs vassdraget og kan bidra til å redusere erosjon. Kantvegetasjonens betydning gjenspeiles også i et omfattende regelverk som setter rammer for tiltak. De mest sentrale lovene er vannressursloven, landbrukslovgivningen og plan-og bygningsloven. Disse lovene har imidlertid ulik innretning og forvaltes av ulike etater. Denne veilederen skal bidra til avklaring av myndighetsutøvelsen etter vannressurslovens § 11 og forholdet til andre lover som omhandler kantvegetasjonen.

Emneord: Kantvegetasjon, vannressursloven, grunneier, kommune, fylkesmann

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

Norges vassdrags- og energidirektorat
Middelthunsgate 29
Postboks 5091 Majorstua
0301 OSLO

Telefon: 22 95 95 95
Epost: nve@nve.no
Internett: www.nve.no

Februar, 2019

Kantvegetasjon langs vassdrag

Utgått. Erstattet av
NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

Norges vassdrags- og energidirektorat
2019

Innhold

Forord **4**

Sammendrag **5**

1 Innledning **6**

2 Betydningen av kantvegetasjonen langs vassdrag **6**

2.1 Betydningen for økosystemet 6
2.2 Betydning som landskapselement 7
2.3 Betydning som erosjonsvern 7
2.4 Betydning for opptak av næringssalter 8

3 Lovverket **9**

3.1 Vannressursloven 9
3.1.1 Opprettholde naturlig kantvegetasjon 9
3.1.2 Generelle unntak fra kravet om kantvegetasjon 9
3.2 Plan og bygningsloven - vedtak som fastsetter bredden på kantvegetasjonen 10
3.3 Naturmangfoldloven og vannforskriften 11

4 Hvem er ansvarlig for hva? **11**

4.1 Grunneiers ansvar 11
4.1.1 Grunneier skal opprettholde en naturlig kantvegetasjon 11
4.1.2 Krav til kantsone i forbindelse med skogbruksdrift 12
4.2 Kommunens ansvar 12
4.2.1 Fastsetting av kantvegetasjonens bredde 12
4.2.2 Kommunens planlegging 13
4.2.3 Krav til vegetasjonssone i forbindelse med jordbruksdrift 14
4.3 Fylkesmannens ansvar 15
4.3.1 Dispensasjoner etter vannressursloven 15
4.3.2 Plansaker 16
4.3.3 Ulovlige inngrep i kantvegetasjonen 17
4.4 NVEs ansvar 18
4.4.1 Vannressursloven 18
4.4.2 Plan og bygningsloven 18
4.5 Skjøtsel 18

5 Litteratur **19**

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

Forord

Kantvegetasjonen er et tydelig landskapselement, har stor betydning for økosystemet i og langs vassdraget og kan bidra til å redusere erosjon. Kantvegetasjonens betydning i landskapet gjenspeiles også i et omfattende regelverk som setter rammer for tiltak i kantvegetasjonen. De mest sentrale lovene er vannressursloven, landbrukslovgivningen og plan- og bygningsloven. Regelverkene har imidlertid ulik innretning og forvaltes av ulike etater. NVE har sett behov for en avklaring av myndighetsutøvelsen etter vannressurslovens § 11 og forholdet til andre lover som omhandler kantvegetasjonen. Denne veilederen skal bidra til dette.

Denne veilederen skal også synliggjøre ansvarsfordelingen mellom kommunene, fylkesmannen og NVE når det gjelder forvaltningen av kantvegetasjonen. Veilederen bidrar til å oppfylle deler av Meld.St. 14 (2015-2016) "Natur for livet".

Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet har vært høringsparter i prosessen. Vegdirektoratet, noen kommuner og SABIMA har gitt innspill til veilederen.

Veilederen ligger på NVEs nettsider og vil revideres ved behov.

Oslo, februar 2019

Eldri Naadland Holo
Fungerende direktør

Mari Hegg Gundersen
seksjonssjef

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

Sammendrag

Grunneier er ansvarlig for å opprettholde kantvegetasjonen.

Kommunene skal ivareta kantvegetasjonen gjennom sin planlegging etter plan- og bygningsloven.

Kommunen skal fastsette bredde på kantvegetasjonen når noen krever det.

Kommunen skal ivareta kantvegetasjonen i sin behandling av saker etter forskrift om nydyrking.

Fylkesmannen kan i særlige tilfeller gi dispensasjon fra kravet om kantvegetasjon.

NVE følger opp brudd på vannressurslovens bestemmelser om kantvegetasjon.

NVE er klageinstans for fylkesmannens vedtak.

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

1 Innledning

Forvaltningsansvaret for kantvegetasjonen er delt mellom grunneier, kommune, fylkesmannen og NVE. Intensjonen med denne veilederen er å klargjøre roller og ansvarsfordeling. Veilederen beskriver hvilke muligheter og begrensninger som ligger i lovverket, samt reaksjoner som kan anvendes om det ikke overholdes. Veilederen retter seg i hovedsak mot forvaltningen.

Kantvegetasjonen langs vassdrag har mange benevnelser. Dette kan være kantvegetasjonsbelte, kantsone eller vegetasjonssone. I denne veilederen er kantvegetasjon benyttet da det samsvarer med ordbruken i vannressursloven[1].

2 Betydningen av kantvegetasjonen langs vassdrag

2.1 Betydningen for økosystemet

Langs alle elver, bekker, innsjøer, tjern og andre mindre vann vil det naturlig vokse et belte av strandskog eller annen kantvegetasjon. I nordlige og alpine områder er kantvegetasjonen sparsom, ofte dominert av et busksjikt med vierarter, mens den i lavlandet kan være meget frodig og nesten jungelaktig.

Kantvegetasjonen kan bestå av mange forskjellige urter, gras, busker og trær med ulike krav til fuktighet. Dette fører til at kantvegetasjonen ofte er tett, og med flere sjikt. Denne variasjonen gir gode leveområder/habitater for dyr og planter. Langs vassdrag kan tettheten av fuglereir i kantvegetasjonen være like stor som i tropisk regnskog[2]. Mange insekter har livsstadier både i vann og på land. Disse artene trenger en slik rik kantvegetasjon langs vassdraget for å finne skjul og føde. I tillegg er disse organismene viktig næring for fugl og fisk.

I tettsteder og områder med mye jordbruk er eksisterende skogsområder små og fragmenterte. Her tilbyr intakt kantvegetasjon langs elvestrenger viktige levesteder og vandringskorridorer for pattedyr som rådyr, rev og grevling. En stor del av de kartlagte viktige naturtypene i bebygde områder finnes nettopp langs vassdragene.

Kantvegetasjonens betydning er ulik for innsjøer og rennende vann. Kantvegetasjonen langs en innsjø er viktig for mange arter som lever der, men er vanligvis ikke avgjørende for produksjonen. Dette er fordi grunnlaget i innsjøens næringskjede er vannvekster og planteplankton som vokser ved hjelp av fotosyntese og tar til seg næringsstoffer fra vannet. I rennende vann derimot vil mye av næringsgrunnlaget for næringskjeden bestå av nedfall fra vegetasjon langs elva, som blader, kvister og insekter.

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

[1] LOV-2000-11-24-82 Lov om vassdrag og grunnvann (vannressursloven)
[2] Husby (2012)

Kantvegetasjonen reduserer solinnstråling og gir skygge til vassdraget. Begge deler er viktig for mange fiskearter, elvemusling og andre ferskvannsorganismer. Kantvegetasjonens skyggeeffekt er spesielt viktig når vannføringen er lav på sommerstid. Kantvegetasjonen gir fint skjul for fisken, og tett vegetasjon gjør tilgangen vanskeligere for fiskespisende fugl.

Frodig kantvegetasjon langs Sandvikselva. Foto: Eva Skarbøvik

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

2.2 Betydning som landskapselement

En naturlig kantvegetasjon med busker, trær og urter er et viktig landskapselement. Vegetasjonen bryter opp monotone jordbrukslandskap og gir naturfølelse til boområder i tettbygde områder. Den fungerer også som grønnkorridor for rekreasjon, som viltkorridor for småvilt og som spredningskorridor for vekster og insekter.

2.3 Betydning som erosjonsvern

I rennende vann er elvebunn og elvekanter utsatt for store erosjonskrefter, særlig under flom. Erosjon av elvebredder er en del av den naturlige elvedynamikken og kan gi tap av areal, jordbruksjord, og skade på bygninger og infrastruktur. I tillegg kan forurensingsbelastning i vassdragene øke pga. tilførsler av næringsrike partikler eller forurenset masse. En velutviklet kantvegetasjon langs vannstrengen vil beskytte elveskråningene mot erosjon. Røttene armerer jordmassene. Røtter fra busker og trær vil

holde bedre på jorda enn gras og urter. En velutviklet kantvegetasjon kan bidra til å redusere vannhastigheten under flom og redusere potensialet for erosjon.

Klimaendringene kan øke kantvegetasjonens betydning som erosjonsvern. Som følge av klimaendringer forventes det at temperaturen og nedbøren vil øke. Den kortvarige intense nedbøren vil øke mer enn gjennomsnittsnedbøren. Det vil bli flere regnflommer og færre flommer forårsaket av snøsmelting. Høyere temperatur vil gi økt fordampning. Dermed øker sannsynligheten for sommertørke, med liten vannføring og lav grunnvannstand. Dette gjelder spesielt i deler av Sør-Norge, hvor sommernedbøren ikke er forventet å øke vesentlig. Disse forholdene vil føre til redusert vanntrykk og påfølgende utrasing (erosjon), og forsterker behovet for godt fungerende kantvegetasjon.

Naturlig erosjon i Hobølelva. Foto: Eva Skarbøvik

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

2.4 Betydning for opptak av næringssalter

Kantvegetasjonen tar opp næringssalter i vekstsesongen. En sone med kantvegetasjon vil dermed fungere som en buffer som holder tilbake næringssalter fra landbruksarealer til vassdrag. Undersøkelser har vist at kantvegetasjonen kan holde tilbake betydelige mengder tilført fosfor og nitrogen fra overflateavrenning[3].

[3] Blankenberg et al. (2017)

3 Lovverket

3.1 Vannressursloven

3.1.1 Opprettholde naturlig kantvegetasjon

Vannressursloven har som formål å sikre en samfunnsmessig forsvarlig bruk og forvaltning av vassdrag og grunnvann. Vannressursloven har en egen bestemmelse om kantvegetasjon i § 11[4].

> *Langs bredden av vassdrag med årssikker vannføring skal det opprettholdes et begrenset naturlig vegetasjonsbelte som motvirker avrenning og gir levested for planter og dyr. Denne regelen gjelder likevel ikke for byggverk som står i nødvendig sammenheng med vassdraget, eller hvor det trengs åpning for å sikre tilgang til vassdraget.*
>
> *Grunneieren, tiltakshavere og berørte fagmyndigheter, kan kreve at kommunen fastsetter bredden på beltet. Bredden kan også fastsettes i rettslig bindende planer etter plan- og bygningsloven.*
>
> *Vassdragsmyndigheten kan i særlige tilfeller frita for kravet i første ledd.*

Formålet med bestemmelsen er å sikre at det opprettholdes en naturlig kantvegetasjon som ivaretar de økologiske funksjonene kantvegetasjonen har i naturen. Bestemmelsen sier ikke noe konkret om hvor bred kantvegetasjonen skal være. Loven stiller krav om en begrenset naturlig kantvegetasjon. Denne skal motvirke avrenning, dvs. hindre utrasing og forurensning, og gi levested (skjul, oppholdssted mv) for planter og dyr som har naturlig tilhold ved eller i vassdraget. Bredden vil dermed variere med de naturgitte forhold på stedet.

Hvor bredt beltet skal være, må også bero på en konkret vurdering av verdien av å beholde kantvegetasjonen sett opp mot andre samfunnsinteresser. Det skal tungtveiende grunner til for ikke å opprettholde et belte som oppfyller formålet i bestemmelsen.

Vannressursloven gir ikke kantvegetasjonen noe generelt vern. Det er de økologiske funksjonene som skal opprettholdes.

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

3.1.2 Generelle unntak fra kravet om kantvegetasjon

Vannressursloven § 11 første ledd gir generelle unntak for:

- Byggverk som står i nødvendig sammenheng med vassdraget
- Hvor det trengs åpning for å sikre tilgang til vassdraget

[4] Årssikker vannføring - vrl § 3 c) vannføring som ved middeltemperatur over frysepunktet ikke tørker ut av naturlige årsaker oftere enn hvert tiende år i gjennomsnitt.

Båthus og byggverk som har en funksjon som er knyttet til vassdraget er eksempler på byggverk som står i nødvendig sammenheng med vassdraget. Boliger og fritidsboliger dekkes ikke av unntaket.

Eksempler på at det trengs åpning for å sikre tilgang til vassdraget, er adkomst til fiskeplasser og brygger. Kravet til kantvegetasjon gjelder også der stier legges langs vassdraget. Disse må legges et stykke fra elvebredden, men med avstikkere til elvebredden på egnede plasser. Dette gjelder for eksempel for utsiktspunkt, rasteplass og bading. Utsikt til vassdraget omfattes ikke av unntaksbestemmelsen.

Rasteplassen gir åpning og tilgang til vassdraget. Foto: Dag Fonbæk/VG/Scanpix.

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

3.2 Plan og bygningsloven - vedtak som fastsetter bredden på kantvegetasjonen

Plan- og bygningsloven § 1–8 sier at det i 100-metersbeltet langs sjø og langs vassdrag «skal tas særlig hensyn til natur- og kulturmiljø, friluftsliv, landskap og andre allmenne interesser». Elvebredder og elvesletter er eksempler på natur som kan dempe effektene av flom, og bør så langt mulig ivaretas i arealplanleggingen.

Etter vannressursloven § 11 har grunneier, tiltakshavere og berørte fagmyndigheter (landbruk og miljø) anledning til å kreve at kommunen fastsetter bredden på kantvegetasjonen. Kommunen fatter i så fall et enkeltvedtak som har hjemmel i

vannressursloven[5]. Kommunen kan også fastsette bredden på kantvegetasjonen i rettslig bindende planer etter plan- og bygningsloven.

Kommunen står ikke fritt når bredden på kantvegetasjonen skal bestemmes. Kommunen må fastsette bredden på beltet ut i fra kriteriene i første ledd[6]. Kommunen kan ikke gjøre unntak fra kravet om å opprettholde kantvegetasjon i vedtak etter annet ledd ved for eksempel å sette bredden på kantvegetasjonen til null. En reguleringsplan som har satt det generelle byggeforbudet i 100-meterssonen til side, medfører ikke rett til å fjerne kantvegetasjonen i det regulerte området. Det er kun fylkesmannen som kan frita fra plikten til å opprettholde kantvegetasjon.

Hvis kommunen har fastsatt bredden på kantvegetasjonen i plan, kan ikke kommunen gi dispensasjon etter plan- og bygningsloven til å fjerne vegetasjonen før fylkesmannen eventuelt har gitt fritak etter vrl. § 11.

Når bredden på beltet fastsettes i en reguleringsplan, gjelder de vanlige reglene i plan- og bygningsloven for planbehandlingen. Fastsettes den som selvstendig enkeltvedtak, må berørte grunneiere få anledning til å uttale seg og relevante naturforvaltningsinteresser trekkes inn, enten via kommunens egen miljøfaglige ekspertise eller ved samarbeid med fylkesmannens miljøvernavdeling. Frivillige organisasjoner bør få anledning til å uttale seg, f.eks. ved at kommunen sørger for kunngjøring om saken i lokalpressen.

Utgått. Erstattet av NVE Digitol veileder 1/2022: Kantvegetasjon

3.3 Naturmangfoldloven og vannforskriften

Naturmangfoldloven og vannforskriften gir regler for hvordan miljøverdier skal ivaretas ved vedtak etter ulike sektorlover. Vannressurslovens § 11 krever at kantvegetasjonen forvaltes slik at naturlig forekommende arter og naturlige prosesser opprettholdes. Paragrafen gir dermed vassdragsmyndigheten en konkret hjemmel som kan brukes for å ivareta naturmangfoldlovens og vannforskriftens krav til opprettholdelse av miljøverdier langs vassdraget.

4 Hvem er ansvarlig for hva?

4.1 Grunneiers ansvar

4.1.1 Grunneier skal opprettholde en naturlig kantvegetasjon

Grunneier har etter vannressursloven plikt til å opprettholde eksisterende kantvegetasjon langs vassdrag med årssikker vannføring. Plikten gjelder uavhengig av om kommunen har fattet enkeltvedtak eller planvedtak om bredden på kantvegetasjonen.

Ordet «opprettholdes» viser at bestemmelsen bare gjelder der hvor de naturlige forholdene ligger til rette for vegetasjon. Det er ikke et krav til å etablere kantvegetasjon

[5] Vedtaket om bredden må konkretiseres gjennom bindende planer, jf. særlig pbl. §§ 11-7 nr. 6 og 11-9 nr. 6 om arealformål og §§ 12-5 nr. 6 og 12-7 nr. 6 om bestemmelser for hhv. arealplan og reguleringsplan.
[6] Se Ot prp nr 39 (1998 – 1999) s 81

der dette ikke finnes eller reetablere kantvegetasjonen der den var fjernet før loven trådte i kraft i 2001.

Grunneier som ønsker å fjerne kantvegetasjon helt eller delvis, må søke fylkesmannen om dispensasjon.

4.1.2 Krav til kantsone i forbindelse med skogbruksdrift

Skogbruksloven har flere bestemmelser for å beskytte miljøverdier i kantvegetasjonen i skogsområder. Loven bygger på at grunneieren har frihet under ansvar. Dette innebærer at det som hovedregel ikke er søknads- eller meldeplikt for skogbrukstiltak. Grunneieren plikter å se til at alle tiltak er i samsvar med lov og forskrift, samt ta hensyn til miljøverdiene[7].

Etter forskrift om bærekraftig skogbruk § 5 første ledd skal skogeier sørge for at verdiene i viktige livsmiljøer og nøkkelbiotoper blir tatt vare på i samsvar med retningslinjene i PEFC Skogstandard[8]. Skogstandarden punkt 24 stiller krav om at kantvegetasjon mot vann, elver og bekker med årssikker vannføring skal bevares eller utvikles, og stiller nærmere krav til hvordan det gjøres. Forskrift om bærekraftig skogbruk § 5 sjette ledd[9] setter også krav til at den økologiske funksjonen skal tas vare på ved hogst i kantsoner mot vann og vassdrag.

Etter skogbruksloven § 12 kan fylkesmannen fastsette forskrift om at skog skal være vernskog i tilfeller der skogen tjener som vern for annen skog eller gir vern mot naturskader. Med naturskader menes blant annet skred, ras, skadeflom, sandflukt, at elven tar nytt løp og lignende[10]. Vernskogforskriften skal angi grensene for vernskogen og fastsette nærmere regler om forvaltningen av skogen[11]. Den kan også omfatte meldeplikt for skogbrukstiltak. Bestemmelsen gir dermed mulighet for fylkesmannen å fastsette særskilte regler for skogsdriften, som skogeier må følge.

Utgått. Erstattet av NVE Digital Veileder 1/2022: Kantvegetasjon

4.2 Kommunens ansvar

4.2.1 Fastsetting av kantvegetasjonens bredde

Kommunens adgang til å fastsette kantsone er nærmere forklart i kap. 3.2 over.

Så lenge kommunen foretar en forsvarlig saksbehandling av krav om å fastsette kantvegetasjonen, er det opp til kommunen selv å bestemme om de vil fastsette bredden i plan eller i et selvstendig vedtak. Dersom bredden fastsettes i et enkeltvedtak, anbefales det at bredden innarbeides som en hensynssone i plan ved neste rullering. Vedtak om kantvegetasjonens bredde gir ikke grunnlag for krav om erstatning fra grunneier.

---

[7] Jf. skogbruksloven §§ 4 og 8

[8] http://www.pefcnorge.org/vedl/PEFC%20N%2002_Norsk%20PEFC%20Skogstandard_Juni%202016_.pdf

[9] https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-07-593

[10] Jf. Ot.prp. nr.28 (2004-2005) s.84

[11] Jf. skogbruksloven § 12 annet ledd

Eksempel på en steril elvebredd. Foto: Håvard Hornnes

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

4.2.2 Kommunens planlegging

Det er viktig at kommunen foretar en helhetlig behandling av nydyrkingstiltak og utbygging og planlegging etter plan- og bygningsloven slik at virkningene av tiltakene blir sett og vurdert i sammenheng. Kommunen kan sette bestemmelser om kantvegetasjonen i arealplaner og reguleringsplaner. Grunnlaget er planer etter plan og bygningsloven om arealformål med tilknyttede bestemmelser.

Et eksempel på hvordan dette er gjort, er Bærum kommunes vedtak i kommuneplanens arealdel der det står at «Langs vassdragene skal det opprettholdes og utvikles en vegetasjonssone på minst 10 meter». I tillegg er det satt en byggeforbudssone målt fra elve- eller bekkekant på et konkret antall meter for flere elver og bekker i kommunen.

De særlige interessene i tilknytning til sjø og vassdrag som kantvegetasjon, natur, friluftsliv, landskap og andre allmenne interesser, kan ivaretas i arealplanleggingen ved bruk av arealformål for bruk og vern av sjø og vassdrag (pbl §§ 11-7 nr. 6. eller 12-5 nr. 6) og ved bestemmelser om byggeforbud langs vassdraget (pbl § 1-8). Bestemmelser til arealformål kan gis etter pbl § 11-11:

Til arealformålene nr. 5 og 6 i § 11-7 kan det i nødvendig utstrekning gis bestemmelser om:

5. at det for områder inntil 100 meter langs vassdrag skal være forbudt å sette i verk bestemt angitte bygge- og anleggstiltak. I slikt område kan det også gis bestemmelser for å sikre eller opprettholde kantvegetasjon, og for å sikre allmennhetens tilgang til strandsonen.

4.2.3 Krav til vegetasjonssone i forbindelse med jordbruksdrift.

Landbruksmyndighetene har mange virkemidler for å hindre avrenning av næringsstoffer og redusere erosjon langs vassdrag. Både forskriftskrav, ulike tilskuddsordninger, informasjon og veiledning benyttes.

I forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket[12] er det satt et minstekrav til bredde på vegetasjonssone som grenser til vassdrag med årssikker vannføring for å få areal- og kulturlandskapstilskudd. Forskriften stiller ikke krav om at det skal være busker og trær i kantvegetasjonen. En vegetasjonssone kan dermed etter denne forskriften kun bestå av gress. Kantvegetasjonen skal imidlertid være tilstrekkelig bred til å motvirke avrenning til åpent vann under normal vannføring. Sonen må være på minst to meter målt fra vassdragets normalvannstand, og kan ikke jordbearbeides.

Grunneier/gårdbruker som søker tilskudd kan søke fylkesmannen om dispensasjon fra kravet om bredde på kantvegetasjonen.

Landbrukskontorene disponerer SMIL-midler (spesielle miljøtiltak i jordbruket). Grunneier kan få tilskudd til blant annet kulturlandskapstiltak og forurensningstiltak, herunder å etablere vegetasjon langs innmark som grenser mot vassdrag for å hindre avrenning. Gjennom regionale miljøtilskudd i jordbruket (RMP-tilskudd) kan det for eksempel gis tilskudd til foretak som skjøtter en grasdekt sone på minimum seks meter mot vassdrag på åkerareal, eller tilsvarende sone på minimum fire meter på engareal. I sonene er det ikke tillatt å sprøyte eller gjødsle. Slike tilskudd gis i prioriterte områder utvalgt av fylkesmannen.

Etter forskrift om nydyrking[13] skal det settes igjen en vegetasjonssone mot vassdrag med årssikker vannføring. Denne sonen må være minst seks meter for at kommunen kan gi tillatelse til nydyrking. For vassdrag uten årssikker vannføring er kravet to meter. Kommunen har ikke anledning til å fravike kravet om seks meter vegetasjonssone ved godkjenning av plan for nydyrking.

Forskrift om plantevernmidler[14] forbyr dessuten spredning av plantevernmidler i kantsoner og nærmere enn tre meter fra overflatevann dersom ikke annet er angitt på plantevernmiddelets etikett. Dispensasjon fra spredningsforbudet nærmere enn tre meter fra overflatevann må behandles av Mattilsynet.

I forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket[15] og forskrift om nydyrking[16] er det fastsatt minstekrav for bredden på vegetasjonssone/kantvegetasjonen mot vassdrag. Disse forskriftene fastsetter bredden i meter, mens vannressurslovens bestemmelse er tilpasst de ulike forholdene i forskjellige vassdrag ved et funksjonskrav. Reglene med hjemmel i landbrukslovgivingen vil derfor kunne medføre krav om både bredere og smalere kantvegetasjon enn det vannressurslovens regler gir anvisning på.

Utgått. Erstattet av NVE Digital Veileder 1/2022: Kantvegetasjon

[12] https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-12-19-1817?q=produksjonstilskudd
[13] https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1997-05-02-423
[14] https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-05-06-455
[15] https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-12-19-1817?q=produksjonstilskudd
[16] https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1997-05-02-423?q=nydyrking

Grunneieren/foretaket må oppfylle kravene i begge regelsettene, dvs. at det i jordbruksområder aldri vil være aktuelt å fastsette en smalere bredde enn det som fremgår av jordbruksforskriftenes faste grenser.

Kommunen må både vurdere om kravet til vegetasjonssone etter landbruksregelverket og om kravet til naturlig kantvegetasjon etter vannressursloven § 11 er oppfylt når nydyrking eller tilskudd godkjennes.

Omfattende hogst langs Dørja i strid med vannressursloven § 11. Foto: Arne Nevra.

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

4.3 Fylkesmannens ansvar

4.3.1 Dispensasjoner etter vannressursloven

Etter vannressursloven § 11 tredje ledd kan vassdragsmyndigheten frita fra kravet om kantvegetasjon. Dette er en dispensasjonsmulighet som bare kan brukes i særlige tilfeller som

- Hogst som skjer av hensyn til sikkerheten på veiene, for å oppnå god sikt
- Hogst i forbindelse med erosjonssikring eller flomvoller langs vassdrag
- Hogst som bidrar til å forbedre kantvegetasjonens tilstand, for eksempel ved fjerning av fremmede treslag, eller tette granbestander
- Hogst som er nødvendig for å kunne sikre normal drift av jordbruksareal
- Utsiktsrydding på begrensede strekninger, f.eks. rasteplasser eller turistsamlingsplass

Myndigheten til å gi dispensasjon er delegert til fylkesmannen. Fylkesmannen bør alltid vurdere om det er behov for å sette vilkår når det blir gitt dispensasjon.

Avgjørelsen av om det skal gis fritak, må bygge på en totalvurdering av fordeler og ulemper knyttet til det å fjerne vegetasjonen langs vassdraget. Samfunnsnytten ved tiltaket må være vesentlig større enn ulempene ved å opprettholde kantvegetasjonen for at det skal kunne gis fritak.

For å begrense skadevirkningen på vassdraget og annet biologisk mangfold når man av samfunnsmessige grunner gir dispensasjon for fjerning av kantvegetasjon, kan det settes vilkår:

- som konkretiserer kvaliteten på kantkantvegetasjonen:
  - Løvtrær skal i utgangspunktet bli stående. Bartrær skal tas ut framfor løvtrær
  - Prosentvis andel trær som kan felles
  - Krav til bredde og høyde på gjenværende vegetasjon
  - Trær som ikke utgjør en sikkerhetsrisiko (eks. vender mot elva ved siktrydding) skal stå igjen
- som hindrer skade på terreng og erosjon i vassdraget
  - Hogsten og bortkjøringen av tømmeret skal foregå på en skånsom måte som i minst mulig grad forårsaker sår i terrenget som fører til erosjon
  - Maskiner må arbeide ut fra eksisterende vei der dette er mulig
  - Kjøring i selve elveleie må vurderes spesifikt da det eksempelvis kan ødelegge viktige gyteområder for fisk og elvemuslingbestander
- om håndtering av hogstavfallet
  - Trær som har falt ut i bekken må fjernes
  - Det må ikke ligge igjen kvist i bekken slik at det kan oppstå hindringer for vannets frie vei
  - Hogstavfallet kan alternativt 1) fjernes og leveres til godkjent mottak, 2) males opp på stedet eller 3) bli liggende på stedet
- om revegetering/tilbakeføring
  - Det skal ikke plantes til med gran, men legges til rette for en naturlig revegetering/suksesjon
  - Det skal plantes til med stedegen vegetasjon
  - Uttak må erstattes av ny tilvekst av samme kategori, eks. tre for tre, før nytt uttak av virke
- om tidspunkt for felling
  - Trær felles i nedbørfattig periode
  - Det skal ikke hogges i fuglenes hekketid (april-juni)

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

4.3.2 Plansaker

Fylkesmannen, sammen med NVE, bør etterlyse krav til bredde på kantvegetasjonen og byggefritt belte (byggegrense) i kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner/arealplaner. Dersom det ikke er foreslått bestemmelser eller vilkår knyttet til kantvegetasjonen, bør fylkesmannen kreve dette i sin uttalelse. Det kan være vilkår som gjelder gjennomføringen av tiltaket, og i etterkant. Se eksempler på vilkår over.

Å kutte vegetasjonen i høyden medfører en biotopendring, og kan derfor ikke regnes som skjøtsel. Her er i tillegg kantvegetasjonen for smalt til å ivareta lovens formål. Kantvegetasjonen mister da sitt naturlige preg og sin funksjon. Foto: Magnus Haugland, Norsk landbruksrådgivning Rogaland

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

4.3.3 Ulovlige inngrep i kantvegetasjonen

Hvis fylkesmannen blir gjort oppmerksom på mulig ulovlige inngrep i kantvegetasjonen, er det viktig at mest mulig informasjon om forholdet blir sammenstilt før NVE vurderer reaksjonsbruk. Dette vil være informasjon om hva som er gjort og omfanget av tiltaket. Følgende momenter vil være skjerpende når reaksjonsbruk skal vurderes:

- Har hogsten skjedd i naturreservater/vernete områder med hjemmel i naturmangfoldloven, andre lovverk, eller i tilknytning til slike områder?
- Er hogsten langs vernet vassdrag eller nasjonalt laksevassdrag?
- Er hogsten langs vassdrag som er vernet i kommuneplanens arealdel?
- Berører hogsten essensielle partier for naturmangfold (f.eks. forekomst av rødlistede naturtyper/arter, eller viktige strekninger)?
- Fører hogsten til uønsket erosjon med potensial for skade?

På denne bakgrunnen vurderer fylkesmannen om det er grunnlag for anmeldelse, eller om saken skal oversendes NVE for vurdering av reaksjoner etter vannressursloven.

4.4 NVEs ansvar

4.4.1 Vannressursloven

Dersom grunneiere ikke etterlever kravene som gjelder kantvegetasjon, har NVE flere virkemidler i vannressursloven:

- Pålegg om retting benyttes for å oppnå lovlig tilstand eller for å oppnå rask vegetasjonsetablering
- Tvangsmulkt benyttes når det er nødvendig for å få gjennomført et pålegg om retting
- Stans av ulovlig virksomhet benyttes for å avslutte en pågående ulovlig aktivitet
- Overtredelsesgebyr er en sanksjon der NVE pålegger en person eller et foretak å betale et pengebeløp som følge av brudd på f.eks. § 11

Alvorlige overtredelser kan anmeldes. Både NVE, fylkesmannen, kommunen og andre kan levere anmeldelse.

NVE er også klageinstans for fylkesmannens vedtak om dispensasjon.

4.4.2 Plan og bygningsloven

NVE er høringsinstans for planer på samme måte som fylkesmennene. NVE er vassdragsmyndighet og kan etterlyse og gi anbefalinger om bredde og vilkår for kantvegetasjonen.

4.5 Skjøtsel

Fylkesmannen og kommunene har ofte fagkompetanse til å veilede om skjøtsel.

Vegetasjonen bør bestå av gras, urter, busker og trær. Løvtrær bør dominere der de vokser naturlig.

Kravet om opprettholdelse av kantvegetasjonen er ikke til hinder for at kantvegetasjonen kan høstes/skjøttes ved selektiv hogst. Dette kan være høsting av enkelttrær til ved eller annen utnyttelse, fjerning av uønskede arter eller uttak av trær som medfører økt erosjonsrisiko. Forutsetningen er at høstingen ikke øker avrenningen til vassdraget eller medfører en biotopendring. Det betyr at dyre- og planteartene skal ha et like godt livsmiljø etter hogsten som før hogsten. Uttak må være erstattet av ny tilvekst (eks. tre for tre) før det kan ryddes eller hogges på nytt.

Der det er plantet gran helt inntil vassdraget, bør disse fjernes. Grantrær har et grunnere rotsystem som hyppigere fører til rotvelt med påfølgende erosjon. I tillegg har granbestander vanligvis lite undervegetasjon som øker erosjonsfaren og gir mindre biologisk mangfold og tilbakeholdelse av næringssalter. Når granbestander fjernes, må det legges til rette for raskest mulig naturlig revegetering langs vassdraget.

En kantsone med flere sjikt er optimalt for organismene og kantvegetasjonen som landskapselement. Dette oppnås ved å variere alder og høyde på vegetasjonen. Variasjon i tetthet vil også kunne være gunstig. Det skaper visuell dynamikk, samtidig som det vil

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

være positivt for økosystemet. Enkelte korte strekninger kan derfor tynnes for å slippe lys ned mot undervegetasjonen, mens andre strekninger bør stå urørt tilbake.

Generelt krever vannforekomster med store miljøverdier en bredere sone. Det samme gjelder kantsoner som ligger i terreng med sterk helning. Også kantsoner i terreng med finkornete jordmasser krever bredere soner pga. erosjonsfare.

Det er tillatt å beite i kantvegetasjonen. Dersom dette gir fare for tråkkskader som fører til økt avrenning eller erosjon, bør det vurderes om dyr skal gjerdes ute fra selve vannresipienten i de mest sårbare områdene. Hard beiting av kantvegetasjon vil ødelegge renseeffekten. Dersom kantvegetasjonen ligger ved en drikkevannskilde, kan det være egne bestemmelser av hensyn til beiting og jordbruksaktivitet i nedslagsfeltet, hjemlet i drikkevannsforskriften § 4[17].

5 Litteratur

Bjørkli, T. & Wiseth, B. 2018. Ta vare på kantvegetasjonen! Vann 53, 235-237.

Blankenberg, A-G. B., Skarbøvik, E. & Kvernø, S. 2017. Effekt av buffersoner – på vannmiljø og andre økosystemtjenester. NIBIO Rapport Vol 3, nr. 14, 72 s.

Husby, M. 2012. Fugl på Langøra sør, Stjørdal kommune. HiNT Utredning nr. 140.

Skarbøvik, E., Martinsen, S., Blankenberg, A.-G. B. & Isdahl, C.R. 2018. Treplanting langs vann i jordbruksområde. Overlevelse av trær og grunneieres erfaringer. Våler kommune i Østfold (Vannområde Morsa). NIBIO Rapport Vol 4, nr. 30, 45 s.

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

[17] https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-12-22-1868

NVE

Utgått. Erstattet av NVE Digital veileder 1/2022: Kantvegetasjon

Norges vassdrags- og energidirektorat

MIDDELTHUNSGATE 29
POSTBOKS 5091 MAJORSTUEN
0301 OSLO
TELEFON: (+47) 22 95 95 95

www.nve.no